

EGYSZERŰEN JÖN

Foszlik az idő, visszafelé emberöltőnyit nyúlik, s akibe beleakad, annak ökörnyálként a nyakára tekeredik. Már nem egy összefüggő valami a légben, csak itt-ott emlékeztet ismerős alakokra, élőkre és holtakra. A lepelbe kapaszkodni hiábavaló dolog, a légben az újjak pókhálót fognak, legjobb még egyszer jól megnézni azt, ami még látható, aztán előrefelé rendezni, ami ép. Csakhogy az ökörnyálba keveredtek közül leginkább valaki szól, s azt leemelt kalappal illik hallgatni, mert az már bölcs, kinek üzenete letetet mind egyenes megfontolást. Visszabeszélni nem lehet, mert a képzeletet se látni, se hallani, az csak van, hogy olykor torokon ragadja az embert. Foszló köd az idő, s abban ott van elvegyítve az ő élete. Ha belenéz az apró, keresztléces ablakba, szemében párák lebegnek, s mindig a foszlást látja, de nem kérdez semmit, nem nyög; az ablakban a teret erős határokkal osztja szögletes mezőkre a lécz. Azon innen már nem keveredhet semmi, ami meg túl van az ablakon, az a magasságok nesze. Valójában arra lenne igazán kíváncsi, hogy az ő öreg szívére vajon milyen idő vár odakinn? De nem szól, van még intéznivalója.

Téltől riadt parasztház; lapul a gondolat benne, mint fekete kotlós-tyúk a sarokban. A kis szoba közepén szintelen karosszék, azon támaszkodik most ő a világosság felé. Háta mögött a sarok fehér bojtokat költ, azok csúsznak észrevétlen a gúnyája alá, s hogy mégis van még valami az ő számára, szíve szikrája aranyló szalmából kis tüzet rak gyermeke arcára. Ez a melegség kifelé, a felpeckelt szemek előtt, völgynek lépteti, de befelé még a felhőt kaparászó hegy felé. Azt pedig ne is kérdezze tőle senki, hogy most tulajdonképpen merre tart, mert nyakában a kelő nap tarisznyája, abba meg nem tettek feleletet. Estig be kell járnia a szántóföldet: „amennyit napnyugtáig bejársz, annyi a te földed!” Ez az intéznivaló.

Öregséget vonszoló asszonya a lócáról lógatja szemét fájós lába alá. Nem nézi az ablakot, az urát várja rendesen elgondozni, más dolga már nincs hátra. Kint a ház oldalánál eldől a kapa. Zörög hangosan, aztán csend. Nem megy felvenni senki. Az asszony azért egy mélyebbet szuszszant, az ember hátha küldi, majd tovább elvan észrevétlen.

Van az, hogy az ember képzeletben él. Még vagy már. Van az. Egyszerűen jön. Nem kopog, nem köszön, átlépi a küszöböt és kézen fogja az embert, mint édes gyermeket, és súlytalan léptekkel elindul vele hegyen-völgyön túl. Ilyenkor az ember mosolyog és sír, mert ember. Lassított filmkockákon átlebeg útja felett, s még egyszer mindent megnéz, int az ismerősöknek. Az utóbbi időben ő is, asszonya is ezt az utat járja. Nem mozdulnak ki a kis szobából egész nap, valójában észvesztő távokat járnak be, hogy erről ne beszéljenek, mert kinek s minek?

A szék recsen, az asszony vár. Öreg fonnyadt kezéről leseper egy pihét: ennyit ér az élet — gondolja. S amíg a pihe hosszan csónakázik, az öregember a partoldalát járja. Kezében hatalmas szál gyertya, azt tologatja, keres nagyon valamit. Hozzá motyog s izzad betegén. A parton látja a díófát nagy zöld lombbal, hóban, az alsó ágába ő kapaszkodik, hogy hajlong belé a hatalmas fa.

— Ha eléred azt az ágat, rágyújthatsz!

Apró legényke volt, sohasem érte volna el, hanem amikor már serkent a bajsza, s nagyon kellett a cimborákkal menni, akkor titokban hordani kezdte a szántásból a földet az ág alá, így apja elé állhatott.

— Itt tüntek el... Itt a bejárat... valahol...

— Hozzak egy pohár vizet? — sóhajt az asszonya.

— Láttam a fáról... Itt mentek be a partba... Tizenkét lovat hajtottak be... Sötét arcú zsványok... elvágtattak. A lovak meg itt vannak bezárva valahol...

A gyertyaláng bólogat, mutatja az irányt. Fésületlen huzat viszi a fél évszázados rémületet a partoldalalon. A fű lehajol a diófa alatt, nem rejt semmit: szőnyeg az emlékezetnek, mert az ember olyan, hogy gondolatban gyakran eljár legszörnyűbb tragédiájának mezejére, de nem ragad kaszát, hanem lerogy tétlenül újar fájlalni elmúlt sebeket. Az elrejtett lovakat nem azért kell megtalálni, hogy ennyi év után éppen csak kiszabaduljanak, hanem azért is, mert eltűntek, s valaki keresi őket, jóllehet már csak gondolatban, de nagyon keresi őket. Üres a helyük, hiányzik a gond velük.

— Eltűnt a mi egy fiunk...

Az asszony szippant az orrán:

— Újévre megint hazajön Németországból.

— Eltűnt a mi Jancsink!

Ott állt a diófa alatt megverten, inge véres cafatokban a hátán, aztán a gyerek nyakáról kiűzködve lebogozta a kötelet. A lovakat ekkor már rég elhajtották. Fia szipogva mutatta, hogy nem messze ott egy feketeinges, horogkeresztes alak, kezében a kötél másik darabjával, amit minduntalan át akar vetni a diófa ágán, de nagyon rövid, mert egyszer már leszakadt. Ő bizonygatta, hogy az alak nem a feketeinges, hanem az egyik zsvány, akit a lótolvajok azért hagytak itt, hogy őt tartsa szemmel, ameddig csak szükséges. Az ő apja — aki a dohányzást kilátásba helyezte — még nem tudja, hogy a legkisebbik fia nem otthon pihen az ágyban, hanem kint van a határban zsványok karmában, de amikor hazaért a tolvajok üldözéséből, asszonya sirása közepette lerogyott a küszöbre. Aztán az éjszakában fojtogató férfikeservekkel indult a diófához, eltűnt fiát keresni, mint ahogy ő vagy harminc évvel később indult Jancsi után. Az apja őt is megtalálta; ő is ráakadt Jancsira. Véres-könnyes találkozások voltak ezek, egy kimondhatatlan borzalom s öröm, hogy a gyerek él!

Ő azért osont ki éjjel pendelyben, hogy még egy kis földet hordjon magának, mert az ágat két marokra kellett már fogni. Cimborái, akik megálltak munka közben gyantázni a szerszám nyelét, huncut, mosolygó szemmel mondták neki, hogy: no öcsi, no kicsi... Ahogy felállt a földkupacra és a feje fölé nézett, az ág elérhetetlen magasságban feketéllett. Mennyire ki kell nyújtózni ahhoz, hogy valaki elérje. Nem elég vagy tizenkét évig csak nőni hozzá, hanem alája is kell állni, mint fa törzséhez, amelyre baltával csapják oda a gyerek magasságát. S aki pislog vagy berántja a nyakát, az még várhat a pendelyből való kibújással. Még járhatott volna néhány éjszakán földet hordani, ha akkor, amikor felmézett, nem hallotta volna meg a dübörgést, amelyet a majorságból ellopott tizenkét ló patája vert, mint a kisdobon pattogó tizenkét évének görcsös verője. Abban az időben gyakran lehetett hallani, hogy egyik-másik nagyobb gazdaságról elhajtották a lovakat valami zsványok, kiknek karikás ostoruk és pisztolyuk volt, és akik a szegényt nem bántották. A mese szerint a zsványok világgá ment, megvert béreslegények voltak, akik most tarisznyában hordják a lopott lóért kapott pénzt, s vásár alkalmával szórják kétkézzelel a kocsmában. Ahol megjelennek, ugatás helyett vonítást kezdenek a kutyák, a lovak meg nyeritenek, topognak, majd hámn nélküli meztelen szabadsággal elvágtatnak az éjszakába. Egy-két lövés, ostorcsörgetés, s a rémült emberek csak nagy sokára merészkednek elő. Tartva zsványtól és gazdától, lármázva iramodnak összevissza, s ha valaki megkérdezi, hogy kit, mit üldöznek, természetesen azt felelik, hogy a lovakat. Mindenki tudja, hogy a lovakat rablóstól elnyeli a föld: alagútban mennek át a határon. S így igaz, mert amikor a dübörgéstől megrémülve egyetlen mozdulattal felrántotta magát a diófára, maga alatt látta az eszeveszett üldözést egyenesen neki a domb oldalának az elszabadult cserjék közé. A rémület hatvan év után sem szállt el kebléből, a további események is csak képzelet szerint jönnek eléje, azok mindennap másként zajlanak le, de az bizonyos, hogy az apja szedte le a fáról, s zsvány is volt ott, legalább egy, aki lengette a karikást, úgy mondta az apjának:

— Na, mit látott kend?

Az meg:

— Mi szegények vagyunk... A gazdáé mint a lovak...

— A kölyöknek ki kell venni a nyelvét! — és fényes kést húzott elő.
— Vagy ő sem látott semmit?!

Másnap a csendőrök körülfogták apja karját a diófa törzsén, úgy verték le róla az inget.

— Semmit, az égvilágon semmit... — nyögte és elájult.

Az igazság sokszor útvesztőben jár, de azért mindig megérkezik, csak legyen, aki kívárja. Apját elvitték, mert mit keresett éjszaka a határban, majd tán éppen a fiát! Azt mondták, akkor szabadul, ha a lovak megkerülnek. És az apja nemsokára meghalt. Ő meg többé nem nyúkált a diófa nyakába, csak ült alatta a fűvön és azon töprengett nagyokat füstölve, hogy hova rejtették a lovakat azok a zsványok? Most már tudja, hiszen látta a fa nyakából, de olyan homályos minden, ki kellett volna jönnie még amikor világos volt, akkor biztosan megtalálta volna őket. A fia is, hogy gondolt olyant, akkor bizonyos megtalálta volna őket.

— Jamcsi, hozd ki a láboskát. Hát nem hozod?...

Két domb: két érthetetlen korszak, közte szép egyenes szántófield, az övé. Az egyik dombról apja ereszkedik fáradtan — szórén üli a lovat —, a másíkról fia motorkerékpáron rohan. Lent találkozhátának mindhármán, de neki életbevágó elfoglaltsága van a feketeingés fenevadkölyökkel, így a saját földjét sem mutathatja meg. Pedig az fontos lenne, mert egyiküknek sem lesz már földje; az egyiknek elérhetetlen valami, a másik meg irtózik tőle. Micsoda tragédia!

Lent a motor körülforogja a lóhátast.

— Maga az én öregapám?

— Osz, szántasz-e már, gyerek?

— Hühü...

— Ilyen idős koromban nyolc ökor fülét pattintottam az uraságnál. No de gyerünk, mert mindjárt este lesz!...

És a lovas szépen visszabaktat a saját dombjára, ahonnan járom nyikorgása hallatszik, a gyerek meg ledönti motorját a barázdába, sarkára ül s úgy zokog, mintha a völgyet akarná telesírni könnyel, hogy ott már ne lehessen szántani.

Ő is könnyet ejt fent a diófa hegyében, mert tudja, hogy a gyereket elkapják a feketeingesek, s nyakára hurkot tesznek. Már ott is állnak a fa alatt, és csak most ismeri fel őket, hiszen ezek a lovak gazdái fiatal-korukban! Csapkodják csizmájuk szárát a korbáccsal, s azt mondják:

— Te vagy a mi ellenségünk, Béres!

— Nekem nem kell föld, értsék meg... Én elmegyek gyárba!

— Neked Béres a neved!

Felemelkedik a székről, úgy könyörög:

— Ne menj el, Jancsikám...

— Hát újévre visszajövök, édesapám!

Az ablakkeretben négy mező. Három már mozdulatlan, holt, a negyedikben meg ő matat gyergyásan. Tizenkét lovat keres utolsó erejével, azt a „tizenkettőt” ami örökre elvitte ifjúságát, apját, fiát; ami elvitte az időt és bezárta a hegybe. Ő, egyedül csak ő látta, hogy hol tűntek el, még meg kell találnia a rejtekhelyet. Ki kell engednie azokat a lovakat, hadd nyargaljanak kedvük szerint a fűszönyegen. S ha majd fényes szórúkon megcsillan a napsugár, letipornak azok minden zsványt, egyik dombról a másikra vágatnak, onnan nyeritenek az égre, hogy tavasz van; korbácsos zsarnok ment: a bú — mosolygós vendég jött: az öröm. És felemelik fejüket a gazból a mezei virágok, mert bedobja a füstölgő gyertyát a könnyfolyóba, fejszét ragad, s egyetlen csapással kidönti a borzasztó fát, mert villámfénynél hirtelen meglátta, hogy annak a helyén a hegy kapuja.

Kint ugat a kutya, valaki megy az úton.